

№ 2 (307)
Студзень 2010 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Ушанаванне: памяць пра Адольфа Янушкевіча –** стар. 2
- **Прэм'ера рубрыкі: Мой род – мая Радзіма –** стар. 5
- **Рэгіён: Укольск – вёска каля Уклі –** стар. 6

На тым тыдні...

1 студзеня ў нашай краіне на тэрыторыі Пухавіцкага і Старадарожскага раёнаў створаны **новы рэспубліканскі біялагічны запаведнік «Амговіцкі»**. Ягоная мэта – захаванне ў натуральным асяроддзі каштоўных прыродных комплексаў, дзікіх жывёлаў і раслінаў, што ўключаныя ў Чырвоную кнігу Беларусі, а таксама месцаў, дзе яны жывуць ці растуць.

4 студзеня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася **выстаўка серыі «Кніга на ўсе часы»**, дзе прадстаўленыя кнігі, якія ўвайшлі ў скарбніцу сусветнай літаратуры: трагедыі, камедыі, балады, гістарычныя і прыгодніцкія раманы, лірычныя вершы і паэмы. Экспазіцыя таксама змяшчае сучасныя слоўнікі-даведнікі па літаратуры, энцыклапедыі літаратурных герояў, біяграфічныя даведнікі, вялікія літаратурныя энцыклапедыі.

4 студзеня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася **тэматычная выстаўка «Прыгажосць беларускіх гарадоў»**, якая знаёміць з выдатнымі мясцінамі вялікіх і малых гарадоў. Сярод матэрыялаў экспазіцыі артыкулы, прысвечаныя 600-годдзю Паставаў, надрукаваныя ў часопісах «Алеся» і «Вокруг света в Беларуси».

5 студзеня ў выставачнай зале Баранавіцкага краязнаўчага музея адкрылася **выстаўка «Калядная мазаіка»**. Тут прадстаўлена больш за сорок працаў баранавіцкіх мастакоў Вольгі і Уладзіміра Рамейкаў – гэта і спакойныя марскія ды сельскія пейзажы, і яркія націюрморты, і графіка, і партреты.

У вёсцы Рымдзюны, што на Астравеччыне, у літоўскім нацыянальна-культурным цэнтры прайшоў **фэстываль «Песні памежжа»**. Арганізаваў яго літоўскі нацыянальны клуб «Гервячэй». Гучалі песні на трох мовах – беларускай, літоўскай і польскай. Удзельнікі фэсту абмяняліся досведам працы, падзяліліся планами і задумкамі.

7 студзеня ў Іркуцкай абласной філармоніі (Расія) адбылася **вечарына «Беларускія Каляды-2010»**. У чатырохгадзіннай праграме былі «Вячоркі», на якіх можна было навучыцца побытавым народным танцам, тэатралізаванае прадстаўленне «Калядкі» Маладзёжнага клуба «Крывічы», а таксама канцэрт славутага беларускага спевака і кампазітара Алеся Камоцкага. Ладзіла свята РГА «Іркуцкае Таварыства беларускай культуры імя Яна Чэрскага».

9 студзеня ў Браслаўскім музеі традыцыйнай культуры адкрылася **выстаўка «Вяселле: традыцыі і сучаснасць»**. Сярод шматлікіх экспанатаў – даўнія і сучасныя фотаздымкі вяселляў, якія ладзіліся на гронце даўніх традыцыяў, дэманструюцца сучасныя шлюбныя ўборы. Наведнікі могуць параўнаць старажытныя і сучасныя элементы вясельнага абраду. Арганізавала выстаўку студэнцкае этнаграфічнае таварыства.

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

Жыву ў Беларусі – і тым ганаруся

Таямніцы быцця і бяскончасці

Фальклорны калектыў «Знічка» дзейнічае ў Палатоўскай сярэдняй школе Полацкага раёна шосты год. Сёння ў ім 36 вучняў. За гэты час стаў вядомы не толькі ў раёне, але і ў вобласці – 24 лістапада 2008 г. фальклорнаму калектыву калегіяй Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь прысвоена званне «ўзорны». У 2009 г. фальклорны калектыў «Знічка» стаў лаўрэатам абласнога агляду конкурсу фальклорнага мастацтва дзяцей і моладзі «Ад прашчураў – да зор».

Дзеці не толькі спяваюць і паказваюць абрады, але і граюць на гармоніках, скрыпцы, цымбалах, жалейках, дудачках, шумавых і іншых музычных інструментах. А яшчэ вельмі спрытна выконваюць беларускія народныя танцы, прычым – менавіта свайго рэгіёну. Займаюцца саломі- і лозапляценнем, вышыўкай, разьбой па дрэве, выцінанкай.

Заняткі праходзяць у форме, максімальна набліжанай да традыцыйнай перадачы ведаў, уманняў і навыкаў вусным шляхам. Традыцыйныя спевы засвойваюцца «з голасу», танец развучваецца «ў танцы», рытуал прыжываецца праз уключэнне ў яго кантэкст. Мы ўдзячныя за супрацоўніцтва з намі носьбітам фальклорнай спадчыны жыхарцы вёскі Шпакоўшчына Тамары Канстанцінаўне Вышынскай, жыхаркам вёскі Завозер'е Паліне Станіславаўне Іванковіч, Надзеі Фёдараўне Лісоўскай, Ганне Станіславаўне Гусаравай, жыхару вёскі Блізніца Мікалаю Восіпавічу Таламею, жыхарцы вёскі Палата Яўгеніі Мікалаеўне Каланда.

«Напачатку было слова» – неабвержная ісціна. Менавіта яно з'яўляецца ядром, зернем, сутнасцю фальклору. Але яно нясе не толькі змест, які заўсёды мае нацыянальна-мастацкае «адзенне»: мелодыю, спеў, гучанне музычных інструментаў і рытмаў, скокі, танец, вопратку, атрыбуты, маскі і, нарэшце, адпаведнае прыроднае асяроддзе, пару года, рэгіянальнае месцазнаходжанне, якое фармуе мясцовы мастацкі каларыт. Усё гэта існуе ў сінкратнай суцэльнасці, адзінстве мастацкай непадзельнасці са старажытнымі вераваннямі, светапоглядам, эстэтыкай, этыкай – мараллю народа. Найбольш відавочна выяўляецца гэтая непадзельнасць у традыцыйных святах і абрадах, дзе ўсе настаўнікі адначасова працуюць на адзін сцэнарый, на адзіную для школы ідэю. У выніку, усе – на кожнага вучня.

(Заканчэнне на стар. 3)

Не забывайце на «Краязнаўчую газету» – будзем разам і ў 2010-м годзе!

Фота Вольгі КАЖЭЎКІ

Праваслаўны каляндар

Пасха (Вялікдзень) – 4 красавіка

Дванадзятая святы

7 студзеня – Нараджэнне Хрыстовае
19 студзеня – Хрышчэнне Гасподняе (Вадохрышча)

15 лютага – Стрэчанне Гасподняе (Граміны; набажэнства пераносіцца на 14 лютага)

28 сакавіка – Вербная нядзеля

7 красавіка – Дабравешчанне Прасвятой Багародзіцы

13 мая – Узнясенне

23 мая – Пяцідзсятніца (Троіца)

19 жніўня – Праабражэнне Гасподняе

28 жніўня – Успенне Прасвятой Багародзіцы

21 верасня – Нараджэнне Прасвятой Багародзіцы

27 верасня – Узвіжанне Крыжа Гасподняга

4 снежня – Увядзенне ў храм Прасвятой Багародзіцы

Вялікія святы

14 студзеня – Абражанне Гасподняе і памяць свяціцеля Васіля Вялікага

7 ліпеня – Нараджэнне Іаана Прадцечы

12 ліпеня – Святых першавярхоўных апосталаў Пятра і Паўла

11 верасня – Усекнавенне галавы Іаана Прадцечы

14 кастрычніка – Пакровы Прасвятой Багародзіцы

Шматдзённыя посты

Вялікі пост з 15 лютага да 3 красавіка
Пятроў пост (Пятроўка) з 31 мая да 11 ліпеня

Успенскі пост з 14 жніўня да 27 жніўня
Пост перад Нараджэннем Хрыстовым (Піліпаўка) з 28 лістапада (Піліпаўскія запускі) 2010 года да 6 студзеня 2011 года

Аднадзённыя посты

Серада і пятніца на працягу ўсяго года, за выключэннем усяедных тыдняў і Каляднага перыяду

Навячэр'е Богаяўлення 18 студзеня
Усекнавенне галавы Іаана Прадцечы 11 верасня

Узвіжанне Крыжа Гасподняга 27 верасня

Усяедныя тыдні (па серадах і пятніцах посту няма)

Калядны перыяд з 7 да 17 студзеня
Мытара і фарысея з 25 да 30 студзеня
Сырны (масленічны) з 8 да 13 лютага
Велікодны (Светлы) з 4 да 10 красавіка
Троіцкі з 24 да 29 мая

Трапеза ў святы

Паводле Царкоўнага статута, у святы Нараджэння Хрыстовага і Богаяўлення, калі яны прыпадаюць на сераду і пятніцу, посту няма. У навячэр'е Нараджэння Хрыстовага, Навячэр'е Богаяўлення, у святы Узвіжання Крыжа Гасподняга і Усекнавення галавы Іаана Прадцечы дазваляецца ежа з алеем. У святы Стрэчання, Дабравешчання, Праабражэння Гасподняга, Успення, Нараджэння і Пакроваў Прасвятой Багародзіцы, Увядзення Яе ў храм, Нараджэння Іаана Прадцечы, апосталаў Пятра і Паўла, Іаана Багаслова, калі яны прыпадаюць на сераду і пятніцу, а таксама ў перыяд ад Вялікадня да Троіцы ў сераду і пятніцу дазваляецца рыба.

Дні асаблівага памінання спачылых

Субота мясапусная 6 лютага
Памінане ўсіх спачылых, што пацярпелі пад час ганенняў за веру Хрыстова 7 лютага
Субота 2-га тыдня Вялікага посту 27 лютага

Субота 3-га тыдня Вялікага посту 6 сакавіка

Субота 4-га тыдня Вялікага посту 13 сакавіка

Радаўніца 13 красавіка
Памінане спачылых воінаў 9 мая
Субота Троіцкая 22 мая (памінане спачылых пераносіцца на 15 мая)

Субота Дзмітрыеўская 6 лістапада

На ўкраіне вёскі Дзягільна, што побач з Дзяржынскам, ёсць старыя могілкі, дзе пахаваны наш суайчыннік – падарожнік, пісьменнік, паэт, носьбіт высокага духу Адольф Янушкевіч, а таксама яго маці Тэкля, плямяннікі і іншыя родзічы. Аб тым, што на гэтым месцы могілкі, нічога не напамінае: увесь узгорак парослы кустоў'ем, густым, высокім травасцю, дрэвамі, нават не бачныя контуры магілаў. Аб тым, што гэта могілкі, нагадвае толькі вялікі драўляны крыж, усталяваны на падыходзе.

Менавіта тут, на занядбаных могілках, напрыканцы мінулага года сабраліся прадстаўнікі грамадскай Мінска і Дзяржынска, вёсак Дзягільна і Баравое, каб ушанаваць памяць выдатнага зямляка Адольфа Янушкевіча. Аб яго жыцці шмат распавёў прысутным (а іх было больш за 30 чалавек) кандыдат гістарыч-

Шануйма памяць продкаў

ных навук, археолаг, дактарант Інстытута гісторыі НАН Беларусі Мікола Крывальцэвіч, які ў 2006 годзе разам з актывістамі праводзіў раскопкі на гэтых могілках, каб удакладніць месца пахавання Адольфа Янушкевіча і яго родных.

Гісторык, журналіст, краязнаўца Анатоль Валахановіч расказаў, што некалі тут, як сведчаць мясцовыя жыхары, былі дагледжаныя могілкі з помнікамі і агароджамі. Могілкі былі заснаваныя ў сярэдзіне XIX стагоддзя. У 1920–1930 гады (часткова ў пасляваенныя часы) могілкі былі разрабаваныя: мясцовыя жыхары надмагільныя пліты і агароджы выкарысталі на

гаспадарчыя мэты – хто ўкладваў пліты як ганак, хто мацаваў імі падмурак хаты...

Адным з арганізатараў гэтай сустрэчы была актыўная грамадская дзяячка, жыхарка Дзяржынска Ганна Матусевіч, якая пераклала з польскай мовы на беларускую кнігу «Жыццё Адольфа Янушкевіча і яго лісты з кіргізскіх стэпаў». Яна выйшла ў выдавецтве «Медысонт» у 2008 годзе. Яе артыкул пра А. Янушкевіча два гады таму друкаваўся ў «Краязнаўчай газеце». Я ж спынюся на некаторых фактах з яго жыцця.

Адольф Янушкевіч быў натхняльнікам паўстання 1830–1831 гадоў. Пасля паразы паўстання прыгавораны царскім урадам да смяротнага пакарання, якое потым замянілі на пажыццёвую ссылку ў Сібір. Вынікам прымушовага падарожжа ў Сібір, Казахстане і Кіргізіі сталіся падарожныя нататкі аб побыце і духоўнай культуры казахаў. Пасля 24-х гадовайсылкі ў 1856 годзе Адольф Янушкевіч зусім хворым вярнуўся ў маёнтак бацькоў – вёску Дзягільна, дзе і памёр ад сухотаў ў 1857 годзе ва ўзросце 54 гадоў.

Яшчэ да выгнання Адольф Янушкевіч пазнаёміўся і пасябраваў з Адамам Міцкевічам. У выгнанні пасябраваў з рускім пісьменнікам Аляксандрам Адоўскім. Сябраваў ён і з паэтам, перакладчыкам, выдаўцом Антоніем Адынцом, які стаў аўтарам эпітафіі на надмагільным камені Янушкевіча.

Адольф Янушкевіч і яго маці Тэкля

У далёкім Казахстане шануюць памяць нашага выдатнага суайчынніка. У 1966 годзе там выйшла ягоная кніга падарожжаў у перакладзе на рускую мову, а ў сталіцы Казахстана Астане яго імем названая вуліца. Дык няўжо тут, на радзіме выдатнага земляка, не знойдуцца сродкі, каб упарадкаваць магілу і ягоную, і яго маці Тэкля, іншых родзічаў? А магчыма, знойдуцца спонсары, каб дапамагчы гэтай святой справе? Спадарыня Ганна Матусевіч, яе дачка Вераніка і многія іншыя мараць, што некалі на старажытных могілках з'явіцца каплічка, а вядомы беларускі скульптар Валер'ян Янушкевіч мог бы стварыць помнік выдатнаму сыну Беларусі і ўсталяваць яго на магіле. У Дзягільне збераглася гаспадарчая пабудова, што некалі належала Янушкевічам. У ёй можна было б адкрыць музей Адольфа Янушкевіча.

Дарэчы, у старэйшай на Дзяржыншчыне сярэдняй школе ў

вёсцы Баравое, што недалёка ад Дзягільна, праводзіцца тыдзень гуманітарных навук. У рамках тыдня тут 3 снежня прайшла сустрэча з Міколам Крывальцэвічам, Ганнай Матусевіч і яе дачкой Веранікай. На сустрэчы прысутнічала каля 100 вучняў і настаўнікаў, якія з вялікай цікавасцю праслухалі выступленні і апаведы пра Адольфа Янушкевіча. Выступы суправаджаліся паказам слайдаў. Да мерапрыемства актыўная грамадская дзяячка, цікавая суразмоўца, загадчыца Бараўскога музея Тамара Арсеннеўна Клепікава пазнаёміла гасцей з краязнаўчым музеем, якому надаўна наддзена званне народнага. Такія сустрэчы дапамагаюць выходзіць маладо пакаленне ў духу любові да Бацькаўшчыны, да знакамітых продкаў.

Шануйма, паважанае спадарства, памяць нашых продкаў, каб ніхто і ніколі не змог назваць нас «іванамі», якія не памятаюць свайго роду-племени.

Лявон ЦЕЛЕШ, г. Дзяржынск

У цэнтры Ганна Матусевіч з дачкой

Таямніцы быцця і бяскончасці

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Фальклорны калектыў з'яўнаў вучняў, настаўнікаў і бацькоў у адзіны калектыў. Бацькі актыўна бяруць удзел у зборы аўтэнтычных твораў нашага рэгіёну і спаквала адкрываюць для сябе цудоўны свет фальклору.

Педкалектыў мае ґрунтоўныя напрацоўкі па краязнаўстве. Вучні разам з настаўнікамі і іх бацькамі стварылі цудоўны музей каляндарна-абрадавых традыцый беларусаў, музей пад адкрытым небам «Народныя промыслы беларусаў», які ўключае школьную пасеку, экспазіцыю «Сялянскае падвор'е». Пазнаёміўшыся з экспазіцыямі музеяў, нельга не ганарыцца нашымі продкамі, якія так мудра і прыгожа ладзілі сваё жыццё – з верай у Бога, з умненнем быць удзячнымі, бачыць у прыродзе велічную сілу і падпарадкоўвацца ёй.

Арганізацыя дзейнасці фальклорнага калектыву паказала, што гэты сістэмны навуковы падыход да ўзнаўлення фальклору і этнізацыі асобы, дае рэальныя магчымасці для выхавання чала-

века з глыбокай базавай і этнамастацкай адукацыяй, з навыкамі нацыянальнай па форме культурна-стваральнай дзейнасці.

Заняткі ў фальклорным калектыве спрыяюць актыўнаму ўдзелу не столькі ў тэатральна-канцэртнай дзейнасці, колькі ў падрыхтоўцы іх да свядомага, зацікаўленага ўдзелу ў мясцовых абрадах, рытуалах, святах земляробчага календара («Каляды», «Грамніцы», «Гуканне вясны», «Масленіца», «Саракі», «Вялікдзень», «Юр'е», «Зялёныя святкі», «Купалле», «Багач», «Пакровы», «Дзяды», «Піліпаўскія вечары» і г.д.).

Дзеці арыентуюцца ў зімо-

вых і веснавых, летніх і восеньскіх абрадавых дзеяннях сваёй мясцовасці. Яны развучваюць гульні, якія дапамагаюць ім больш поўна растлумачыць асаблівасці і сэнс фальклорнай спадчыны.

На прыкладах прымавак і прыказак, якія апісваюць рысы, характар, выяўляюць розум, вяселі, здольнасць да спачування, вучні знаёмяцца з унутраным светам чалавека.

Дзеці з фальклорнага калектыву выдзяляюцца тым, што ім заўсёды цікава разам, яны дружныя, нязвольныя на зло, жорсткія, многа часу аддаюць даследчай дзейнасці.

Настаўнікі асаблівую ўвагу надаюць выхаванню дакладных уяўленняў аб нацыянальнай асаблівасці роднай культуры, святаў і абрадаў земляробчага календара, мастацкіх традыцый аўтэнтычнага фальклору. Яны арганізуюць дзейнасць, зыходзячы з ведаў, якія ґрунтуюцца на творчых і навуковых выпуках даследчыкаў у галіне этнаграфіі і фальклору.

У нашай школе ў рамках падрыхтоўкі да VI Рэспубліканскага конкурсу фальклорнага мастацтва «Берагіня» ў лістападзе мінулага года прайшоў навукова-практычны семінар «Праблемы адраджэння і захавання фальклорнай спадчыны, у якім прыняў удзел метадыст аддзела традыцыйнай культуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэ-

та культуры і мастацтваў Мікалай Аляксеевіч Козенка. Вучні і настаўнікі былі ў захапленні ад праведзенага ім майстар-класа «Сімволіка фальклорнага танца беларусаў».

Навучанне традыцыйным відам мастацтва ў калектыве пабудавана на матэрыяле этнаграфіі, рэгіянальнага музычнага фальклору і адбываецца шляхам рэгулярнага ўключэння дзяцей у яго семантычны кантэкст. У выніку ідзе працэс самаазнанання сябе ў сваёй культуры, на сваёй зямлі.

Народнае, мудрае, спадчынае – вось што ў першую чаргу дапамагае не проста стаць відущымі, але і надзяляе неацэнным дарам прадбачання духоўнасці. Настаўнікі з трымценнем і ў той жа час моцна трымаюць сваю «сініцу ў руках», усяляючы «жураўля ў небе»: праз адпраўленне мясцовых і каляндарна-абрадавых святаў, крокам старажытнага карагода

паступова выводзячы дзяцей да спасціжэння агульначалавечых каштоўнасцяў, якія фармуюць у іх тайны быцця, філасофіі бяскончасці і няспынанасці жыцця зямлі і чалавека на ёй.

Лідзія ЗАХАРЭЎСКАЯ, кіраўнік узорнага фальклорнага калектыву «Знічка», Полацкі раён

Беларуская скарбонка

О, як мая душа пляе:
Ізноў прыйшла ты, «Берагіня».
Ты сэрца запаліла мне,
І ў садзе зацвіла вяргіня.
Ты запрашаеш узгадаць усё,
Чароўны скарб знайсці ў сэрцы;
Адчуўшы мовы характэр,
У будучыню прачыніць мне дзверцы.

Ах, беларускі наш фальклор,
Скарбонка цудаў незлічоных,
Нібыта казачны ўбор
Душы народа незнішчальнай.
У песнях радасць і журба,
І сонца свет, і цемра ночы,
У казках праўда і мана
Пераплятаюцца вяночкам.
Пад гукі скрыпкі і дуды
Душа пляе і расцвітае,
А ногі ў скок ідуць тады,
Калі хто на цымбалах грае.
Усё кранае за душу,
Што хочам мы, каб і нашчадкі
Цанілі спадчыну сваю
І не цуралісь мовы-маткі.

Каб і яны маглі спяваць
І ўнукам казку расказалі;
А польку так маглі скакаць,
Каб ў небе зорчкі заззялі.
Ах, «Берагіня»-фэстываль –
Скарбонка песень, казак, танцаў –
Цяпло традыцый зберагай,
Квітней, расці і пашырайся.

Сцяпан СІДАРЭНКА, вучань 9 класа

Конкурс «“Берагіні” галасы» закончыўся

Паўгода таму «Краязнаўчая газета» сумесна з аргкамітэтам рэспубліканскага свята фальклору «Берагіня» абвясцілі конкурс «“Берагіні” галасы». За гэты час прыйшлі дзесяткі лістоў з вершамі, замалёўкамі, артыкуламі з розных куткоў краіны. Частку з іх мы ўжо друкавалі на старонках нашага выдання. І вось – прыспеў час падвесці вынікі. У журы конкурсу ўвайшлі фалькларыст, педагог, ініцыятар правядзення фестывалю «Берагіня» Мікола Козенка (старшыня), галоўны рэдактар «КГ» і старшыня ГА «Беларускі фонд культуры» Уладзімір Гілеп, намеснік старшыні БФК Георгі Ткацэвіч і супрацоўнікі рэдакцыі газеты Аліна Федарэнка і Уладзімір Пучынскі. Увага звярталася як на адпаведнасць тэматыцы абвешчанага конкурсу, так і на мастацкія вартасці твораў. Было вырашана асобна ацэньваць працы дзяцей і дарослых.

Такім чынам, першае месца сярод дзяцей заняў Вячаслаў Мацвейка, вучань 11 класа Палатоўскай СШ Полацкага раёна, другое – Карына Валіулліна, дзевяцікласніца гэтай жа школы. Трэцяе месца было вырашана не прысуджаць.

Сярод дарослых першае месца заняла фельчар з вёскі Валішча Пінскага раёна Марыя Кобец (яе вершы друкаваліся ў кастрычніку мінулага года, № 39). Другое месца заняла бібліятэкар Яскаўскай бібліятэкі Лёзненскага раёна Яўгенія Саламаціна (гл. № 46, ліста-

пад), на трэцім – пенсіянерка Таццяна Свірыдзенка з Добруша (гл. № 40, кастрычнік). Усе яны атрымаюць падарункі ад арганізатараў конкурсу.

Віншум нашых пераможцаў і дзякуем усім удзельнікам конкурсу. Верым, што пашчасціць кожнаму ў чым іншым. У тым ліку – у будучых конкурсах, якія «Краязнаўчая газета» плануе праводзіць надалей.

Родныя мясціны

Мае родныя мясціны –
Вы прыгожы і гасцінны.
Не забуду я пах кветак,
І рачулку, дзе шмат дзетак.
Мае родныя мясціны,
Край мой лобы – ты адзіны.
Спадчына мне назаўжды:
Край мой, дзе жылі дзяды.
Мае родныя мясціны –
Пэралескі, балаціны,
Пах духмяны верасоў
І жытнёвых каласоў.
Мае родныя мясціны,
Край мой лобы, жураўліны.
Вас ніколі не забуду
На т' калі далёка буду.

Карына ВАЛІУЛІНА,
Палатоўская СШ Полацкага раёна

Роднай мове

Мілагучнай крынічкай п'яе наша мова,
Пэраліўным звяночкам пайсюдна звяніць.

Не старэе душой, а заўжды яна нова,
І пайсюдна гамоніць, спявае, кружыць...
І не верце, што мова бацькоў памірае –
Немагчыма такое багацце згубіць.
Шмат вякоў яе людзі ад нечысці

злой зберагалі:

Змогуць – веру! – і дзеці мае бараніць.
Вячаслаў МАЦВЕЙКА,
Палатоўская СШ Полацкага раёна

Беларусі

Ты – мая зямелька,
Я – твой каранёк,
У цябе – стагоддзі,
А ў мяне – дзяснёк.

Ты – мая сцяжынка,
А я – твой слядок,
Ты – агню іскрынка,
А я – як дымок.

Ты – мая матуля,
А я – твой сыноч,
Да сябе прытуліш –
Я твой слых і зрок.
Я табой ганаруся,
Бо ты – Беларусь.

Алесь ХІТРУН,
в. Крупава Лідскага раёна

Я – з Беларусі

Носік кірпаты, воласы русыя,
Ведайце, людзі: я – з Беларусі.
Дзе б ні была, у якой той мясціне,

Будзе хацеца назад, на Радзіму.
Хочацца крыкнуць і ветру, і сонцу:
«Гэтай зямлі я ўдзячна бясконца!
Большага шчасця мне і не трэба:
Чыстай крыніцы, жытнёвага хлеба».

Ірына МАРОЗАВА,
Палатоўская СШ Полацкага раёна

Пакуль у вёсцы селянца буслы...

Пакуль у вёсцы селянца буслы,
Жыццё не можа згаснуць назусім.
І будуць ў хатах накрываць сталы,
І святыя сустракаць, і шчасця звычыць ўсім.
Ужо зусім малая гэта вёска,
Тут п'яць ці сем гаспадароў жывуць,
Але гучыць уранку летам коска,
І мужыкі з расою ў поле ідуць.
Шчыруюць ў садзе і на агародзе,
Зямельку даглядаюць, як дзіця.
Яна ж – карміцелька – так кажуць
у народзе,

І сэнс галоўны нашага жыцця.
А дзень прайшоў, і вечар наступае,
І сонейка садзіцца за лясак,
Ды гаспадар-рулівец ўсё спраўляе:
Скацінку даглядае, свой дварок
І цешыцца надзея на зайтра,
Што зноўку будзе сонечны дзяснёк,
І вырасце у полі колас слаўны,
Яшчэ і бульба, ды і агурок...
Па ўсёй краіне гэта вёскі нашы.
Іх дні за днямі хуценька бягуць...
А бусел верны аглядае пашу –
Яго прылёт чакалі людзі тут.

Яўгенія САЛАМАЦІНА,
в. Яскаўшчына Лёзненскага раёна

Вылічальнік радаводнай глыбінкі

Бывае і так: ведаеш чалавека здаўна, памятаеш яго ўвагу, дапамогу, прызнасць. А гады як хмары навесаюць, ціснуць турботы, людзі абдаляюцца. Чутно толькі рэха імя. І раптам, як маланка, неспадзеўны дабравест. Зноў сэрца на сувязі!

Артполк 120-й Рагачоўскай гвардзейскай дывізіі стаяў у 1960-х гадах на ўскрайку Мінска. За казармамі пачыналася поле, лес. Пазней там пралягла вуліца Каліноўскага. У 1964 годзе адтуль я паехаў у Львоў вучыцца на ваеннага журналіста. У 1-м артдывізіёне, дзе я служыў фельчарам, застаўся мой аднапалчанін Іосіф Бацечка – старшы вылічальнік. Пазней ён стаў інжынерам-праграмістам, скончыў аспірантуру. Жыве ў Мінску, недалёка ад тых самых казармаў.

Цяпер Іосіф Вікенцьевіч Бацечка працуе галоўным інжынерам будаўнічай фірмы. Ён дойдзі, як гаварылі нашыя продкі. Але гэта не ўсё. Сорак пяць гадоў мы з ім час ад часу перапісваемся, сазвоньваемся. Я чытаў яго першыя вершаваныя куплеты, слухаў яго заліхавае гране на баяне. Таму пра аднапалчаніна магу без усялякіх кампліментарных нацяжкаў сказаць: Іосіф Бацечка – сапраўдны самародак ляхавіцкай зямлі. Гэта ён, дзякуючы радавым генам, абсалютнаму музычнаму слыху без спецыяльнай адукацыі, самавукам, стаў музыкантам-віртуозам. Вось і нядаўна паспяхова выступіў на II фестывалі самадзейнай творчасці «Гармонік збірае сяброў». Я ж хачу адзначыць, што ў музычнай музы Іосіфа ёсць яе сястрыца, не менш іскрыстая і чароўная, муза паэтычная. Не праміну сказаць пра выдадзеную ім кнігу паэзіі «Звініць сэрца болем» (Мінск: Выдавец Зміцер Колас, 2008) з прадмовамі Уладзіміра Паўлава і Васіля Вільтоўскага. У анатацыі пазначена: «Аўтар да невыказнасці моцна любіць свой край –

Ляхавічыну, яе мілыя вёскі, ваколіцы. Асабліва цэніць краўнікаў, суседзяў, вяскоўцаў. І як можа выказвае любовасць да Радзімы паэтычнымі сродкамі».

Многія з нас вышукваюць карані продкаў, «насяляюць» галінкі радаводнага дрэва. У паэме «Сям'я» І. Бацечка апявае зямлю, «дзе навучыла мудрасцям жыццёвым журкоўска-берташоўскай сям'я». А вось і складзены Іосіфам радавод па бацькоўскай і па мацярынскай лініях роду (па мячы і кудзелі, як гаварылі даўней). А ў раздзеле «Прыгоды і летуценні жыцця» ён апісвае «продкаў корань і крыло», з любасцю ўзгадвае даўнія імёны, старажытныя назвы ваколіцаў:

Ад моладзі вакол усё гуло.

Тут – Перахрэсце,

Шчаснавічы, Нача...

Любое ганарылася сяло,

Калі у Грушаўцы

на радасцях паскача.

Прыроджаны музыка, І. Бацечка ўзгадвае і забытыя сёння назвы танцаў: абэрак, кракавяк, полька-мазурка, полькі «Янка», «Гэля», «Аліжбета», «Гандзя» і «яшчэ мо з сорак полечак-трасух».

І з былой Заходняй Беларусі, і мне баліць, як былоя так званыя «панскія» маэнткі прышлі ў заняпад, нядбаліцца і духоўная спадчына. Таму паўтараю ўслед за Бацечкам:

*О, ніспашлі сюды, Вялікі Бог,
Для пастыраў: любой,
надзею, згоду!*

Святы будынак

з галавы да ног,

Даруй сіроцтва душ

свайму народу.

На родным мне Прыдзвінні я яшчэ заспеў мудрых гаспадароў, у якіх кожная лапінка зямлі мела сваю прозву. Не было безназоўных краявідаў! І ў ляхавіцкага дбайнага летапісца знаходжу каларытныя найменні: Дараўская выгодка, Рамановае балота, Жоўтыя Кулі, Дуброўкі, Глінішчы, Заброддзе, Кудзеркі, Хаткі... А вось назвы вёсак: Рачканы, Лотва, Пранчакі, Буды, Конькі, Туркі, Хацяж і родныя яму Пашкоўцы, дзе нарадзіўся і наш слыны краязнавец Здзіслаў Сіцька. Святая выснова аўтара:

*Забыцца не павінны мы ніколі
Пра род і край,*

дзе карані ляжаць.

Нехта даследуе тапаніміку, анамастыку... Вучонаму воку цікава будзе зазірнуць у кнігу І. Бацечкі, каб зафіксаваць ну хаця б такія прозвішчы людзей: Віза, Байтус, Боўтуць, Баўтрукевіч, Вагейша, Брэчка, Жабік, Жаўнярэвіч, Капура, Казакевіч, Лойша, Лініч, Лапіч, Масель, Падукевіч, Пічыц, Станкевіч, Трыбух... І. Бацечка мяркуе, што яны «ліцьвіны, крывічы, яцьвягі...» А даследчык Здзіслаў Сіцька знаходзіць тут продкаў палабскіх славянаў.

У вельмі турботным творы «Слыныны Пашкоўцы» І. Бацечка трывожыцца, «як нам не страціць карані»:

Нам трэба заявіць агулам:

Наш лад сягоння – дагары!

А выйсце – крычаць

на ўвесь голас,

Каб Беларусь уся пачула:

Мы на зямлі гаспадары!

Гаспадарамі на роднай дзялянцы былі яго бацькі, суродзічы, якім І. Бацечка прысвяціў свае паэмы. Краўнікі мелі «напеўнасць і боскасць ад роднае мовы». У песнях іх ён чуе «глыбокасць і гонар за край». Адрачыся ад усяго святаго? Не!

*А з моваю роднай мне цёпла,
утульна,*

І гэтка прастор

маім думкам і снам!

Паэзія І. Бацечкі, як заўважыў В. Вільтоўскі, «зачасную каструбаваць і публіцыстычная». Я некаторыя творы гэтага аўтара аднёс бы да такога жанру, як гутарка. Ёсць нештаткі ў Іосіфа ад глыбіннага народнага думання, побытавага маўлення. Яго творы лепш успрымаюцца не пры чытанні тэкстаў, а з голасу самога аўтара, калі не заўважаюцца і кульгавы радок, і своеасаблівы націск. Бацечка часта агучвае свае тэксты і ў глыбінцы, і на сталічных падмостках. Чытае па-нашаму, наперакор прызвычаёвасці. Ён звяртаецца да затлумленых слухачоў з заклікамі: «За беларускасць! За сумленне!» Думаю, што не ляцяць у пустку такія пажаданні І. Бацечкі:

Хай Школа Беларусі

пайстае!

Хай адыходзіць тлум

ганебны!

Прабачым Іосіфу, «мазо-лістаму пестуну» ляхавіцкай глыбінкі, і каструбавацца, і публіцыстычнасць. Будзем спагаднымі да агрэху на нялёгкім ворыве. Вось як Бацечка апраўдваецца перад чытачамі:

*Лакуль жыву – сустрэч чакаю
У абнадзеі тых навін,
Якія велікоднасць краю
Стасуюць годна між краін.*

І ў падзяку за нядаўні дабравест перадаю Іосіфу Бацечку, аўтару кнігі «Звініць сэрца болем», прысвечаныя яму радкі:

Наноў сустрэўся мне

Бацечка –

і палагоднела ў душы.

*З глыбінкі ляхавіцкай вечка
адкрыў: Журкі і Берташы
з'ядналіся ў сямейцы весняй...
Вядзецца радавод найзлёт!
Іосіф! Хто ты ў светлай*

песні –

*паэт, музыка? Патрыёт!
Радзімазнаўца-суайчыннік,
паднебнік мой і мой зямляк,
хай вечка памяці адчыніць
любый супольнік – і няўзнак
датлее цемрадзі смалек,
напоўніцца святліцай гляк;
не згубім адраджэння*

чыннік, –

*сатэца Бацькаўшчыны ніць
і ў сэрцы радасць зазвініць.*

Сяргей ПАНІЗЬНІК

Вышываю сцезжку лёсу...

З народным майстрам – Нінай Іванаўнай Худобенкай пазнаёмілася выпадкова, на чарговай выстаўцы, якая ладзілася ў г. Рагачове. Скажу шчыра: вышыванкі Ніны Іванаўны прыцягнулі тады маю ўвагу сваёй непаўторнасцю, цікавымі малюнкамі і колерамі, сапраўдным прафесіяналізмам. Высветлілася, што гэтая сціглая жанчынка 35 гадоў працавала агра-номам у калгасе «Шлях Леніна», а зараз жыве ў вёсцы Засінцы Ельскага раёна, што на Гомельшчыне. Няўрымслівая Ніна Іванаўна з'яўляецца старастай вёскі, яшчэ яна ўзначальвае мясцовую ветэранскую арганізацыю. Адным словам, сапраўдная актывістка, неабякавы чалавек!

– Нарадзілася я на Чарнігаўшчыне, а вось маёй другой радзімай стала Беларусь, – распавядала мне Н.І. Худобенка. – Мая маці была выдатнай вышывальшчыцай, усе свае сакрэты і майстэрства перадала мне. Колеры вясёлкі, якія можна пабачыць на маіх ручніках, я «назбіра-ла» на мясцовым лузе ды ў лесе... Любімай справай займаюся доўгімі зімовымі вечарамі, улётку шмат увагі патрабуе агарод.

Гледзячы на адкрытае, шчырае аблічча Ніны Іванаўны, парадавала-ся, што пазнаёмілася з такой выдатнай майстрыхай. І менавіта тады нечакана падумалася: «Як добра, што ў нашых вёсках і вёсачках яшчэ існуе такое цікавае захапленне, як вышыванне, якое з цягам часу робіцца папулярным і ў гарадскіх кватэрах. Бо калі нараджаюцца прыгожыя самаробныя рэчы, якія перадаюць багаты душэўны стан чалавека, значыць, не ўсё яшчэ ў нас страшана!»

Ганна АТРОШЧАНКА, фота аўтара

Уся надзея на дабрадзеяў

У 2003 годзе на зямлі Чырвонабярэжскага дзяржаўнага аграрнага каледжа яго навучэнцамі і педагогамі была закладзеная «Алея славы», прысвечаная землякам, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Штуршком для стварэння гэтага памятнага месца сталі выяўленыя факты аб гібелі непадалёк адсюль у кастрычніку 1941 года былога дырэктара Чырвонабярэжскай сельскагаспадарчай навучальнай установы Івана Фёдаравіча Боева. Ён застаўся на акупаванай тэрыторыі для арганізацыі пад-

польнай барацьбы, але трапіў у рукі ворага і быў расстраляны разам з групай сваіх вучняў, будучых аграномаў, якія марылі жыць і працаваць на мірнай зямлі.

У цэнтры алеі ўстаноўленая велізарная глыба, вакол якой навучэнцы каледжа пачалі паступова расаджваць дрэвы.

– У перспектыве мы плануем заклаці парк, – кажа дырэктар каледжа Аляксей Іванавіч Мазок. – Ідэя гэтага належыць чырвонабярэжскім ветэранам Вялікай Айчыннай вайны. Будучы парк разам з мясцовым мемарыяльным комплексам рэспубліканскага значэння «Дзецім – ахвярам вайны» і помнікам доўлідства – сядзібай XIX стагоддзя можа стаць складнікам абласнога турыстычнага маршруту.

Ужо зроблены і першы крок у гэтым напрамку. Каледж здолеў атрымаць афіцыйны дазвол ад аблвыканкама на тое, каб на 12 гектарах ворыва пачаць раз-

біўку паркавай зоны. Абласныя ўлады ўлічылі той факт, што гэтая зямля ўсё роўна не выкарыстоўваецца па прамым прызначэнні: побач знаходзіцца возера, а прыродаахоўнае заканадаўства ў такіх выпадках забараняе ўносіць у глебу мінеральныя ўгнаенні, без чаго займацца земляробствам не мае сэнсу.

Але далей справа не пайшла. Патрэбныя немалыя грошы, каб зрабіць прадугледжаны ў такіх выпадках праект паркавай зоны. Неабходнай сумы ў каледжа няма. Таму ўся надзея на дабрадзеяў-спонсараў.

*Мікалай ШУКАНАЎ,
супрацоўнік жлобінскай
райгазеты «Новы дзень»,
краязнаўца*

Фото Мікалая СЕМЯНЦА

Ад рэдакцыі. Да ведама навучэнцаў каледжа: месца для помніка «Дзецім – ахвярам вайны» выбіраў разам з аўтарам помніка Леанідам Левіным наш галоўны рэдактар Уладзімір Аляксандравіч Гілеп.

Радаводнае дрэва мусіць быць у кожным доме

Пачынаць новую рубрыку ў газеце заўсёды няпроста. Ці зацікавіць яна чытача навізнаю, значнасьцю ідэі?

«Мой род – мая Радзіма». Газеце вельмі хочацца, каб кожны чытач усвядоміў, што гісторыя краіны (далёкая, блізкая, сучасная) цесна звязваецца з лёсам кожнага з нас, бо кожны суайчыннік зрабіў і робіць свой унёсак у яе гісторыю. І гэты ўнёсак – ці большы, ці меншы – уплывае на значнасьць роднай краіны ў свеце.

ным большасць насельніцтва (у XXI стагоддзі і гэта не дасягненне), мала быць «да зубоў» узброенымі для абароны не толькі сваіх інтарэсаў (даўно зразумела: павелічэнне ўзбраення абавязкова выліваецца няшчасцем для ўсіх народаў).

Сёння, каб мацаваць сваю дзяржаву, важна не згубіць павязь народа са сваёй зямлёю, з этнічнымі каранямі, культурай і мовай продкаў. Скажам шчыра, менавіта тут нам няма чым пахваліцца. Мы катастрафічна хутка губляем свае культурныя традыцыі, разбураем падмурак існавання народа – мову, недасведчана адмаўляючы нацыянальнай інтэлігенцыі выконваць яе гістарычную ролю – быць інтэлектуальным правадніком нацыянальнай ідэі ў шырокія народныя масы. Прыкметную ролю ў разбурэнні роднай культуры, знішчэнні мовы, на жаль, выконвае сістэма адукацыі, калькаваная не з лепшых узораў. Яна ўжо даўно заблыталася ў сваіх пошуках і рэформах, падрыхтоўцы і перападрыхтоўцы ўсё новых і новых падручнікаў. Як гісторык сведчу толькі адно: той, хто вывучае па новым падручніку гісторыю, палюбіць любую краіну, толькі не Беларусь. Адукацыя ўжо згубіла свае нацыянальныя рысы і выглядае слабападрыхтаванай да выхавання сапраўднага грамадзяніна і патрыёта Беларусі, дбайнага гаспадара на сваёй зямлі.

На жаль, пра нас яшчэ мала ведаюць у далёкіх і нават блізкіх краях, часта адносяць або да рускіх, або да палякаў. Спрыяюць таму і нашыя геаграфічныя суседзі, якія па чарзе лічаць (многія і працягваюць лічыць) беларусаў то апалчанымі рускімі, то абруселымі палякамі. А мы насуперак усім адчувалі сябе гістарычна выключна адметным народам – літвінамі-беларусамі. Усё XX стагоддзе Беларусь даказвае свету свае правы на самастойнасць і незалежнасць. Доказы гэтыя ой як не проста даюцца! Гістарычнымі і лінгвістычнымі даследаваннямі, распечатанымі яшчэ ў XVIII–XIX стагоддзях лепшымі сынамі і дочкамі нашага краю, сумленнымі навукоўцамі Польшчы, Украіны і Расіі, гэтыя доказы набылі грунт і падрыхтавалі глебу, каб у пачатку XXI стагоддзя Беларусь адчулася не Заходнім краем для Расіі, і не Усходнімі краёсамі для Польшчы, а была падрыхтаваная да адказнай місіі ў свеце – называцца Беларускай дзяржавай, а народ – беларусамі.

Незалежнасць для такой краіны, як наша, – справа ў гістарычным плане новая і таму крохкая. Кожны памылковы крок можа парушыць усталяваную раўнавагу ў міждзяржаўных стасунках з суседзямі, даць падставу для чарговай спробы прэтэндаваць на нашу асобную гістарычнасць, на нашу спакоувечную зямлю, на нашу культуру спадчыну.

Сёння, каб мацаваць сваю дзяржаву, папулярываць яе ў свеце, мала адных эканамічных дасягненняў (у іншых яны больш значныя), мала мець адукава-

але пачынаць, як кажуць, трэба было б яшчэ пазаўчора.

Каб не чакаць, пакуль да нашых дзетак прыдуць свае беларускія макаранкі і сухамлінскія, узбагачаныя ведамі і тэхналогіямі XXI стагоддзя, я прапаную краязнаўцам, як у нас кажуць, пачаць «танцаваць ад печкі». А наша з вамі «печка» – гэта канкрэтнае геаграфічнае месца, канкрэтны гістарычны факт, канкрэтная асоба. Асоба як прадстаўнік канкрэтнага роду.

Кожны наш род – гэта вялізарнае разгалінаванае дрэва, якое сілкуецца сокамі роднай зямлі. Кожны род даваў і дае гэтай зямлі ўсё новых і новых твораў, а яны ў сваю чаргу ствараюць умовы для нараджэння прадаўжальнікаў роду і новых талентаў, паляпшаюць і ўмацоўваюць генафонд нацыі, які быў значна пашкоджаны мінулымі

трагічнымі для нас стагоддзямі.

Радаводная нітка – гэта не толькі сувязь пакаленняў, але і асноўны нерв нацыі, разрыў якога азначае смерць радаводнага дрэва, канец гістарычнага існавання, апакаліпсіс нацыі.

Вывучэнне радаводнай спадчыны вядзе да ўзнаўлення гістарычнай памяці, да першых крокаў выхавання нацыянальнай свядомасці, адказнасці за лёс сямейных каштоўнасцяў і будучых пакаленняў.

Вывучэнне кожным свайго радаводу – гэта і ёсць новая выхаўчая форма для ўсёй сям'і, для будучых пакаленняў. Малюнак радаводнага дрэва павінен быць у кожным беларускім доме – як сведка значнасці гэтага роду ў жыцці краіны.

Вывучэнне свайго радаводу – гэта і паглыбленыя веды нацыянальнай гісторыі, навукі, культуры, усве-

дамленне таго, што край наш багаты не толькі магнацкімі родамі Радзівілаў, Сапегаў, Храптовічаў, а побач з імі дбайна працавалі на зямлі, абаранялі Радзіму іншыя роды – нашыя з вамі, шаноўныя чытачы, прашчурцы. Адкрыем свету іх імёны!

Краязнаўцаў я запрашаю далучыцца і падтрымаць рубрыку газеты «Мой род – мая Радзіма». Сённяшня прагматычнасць большай часткі грамадства з цяжкасцю можа ўспрымаць гэтую «дзівацкую» ідэю, але, я ўпэўнены, што знойдуцца «дзівакі» ў сярэдніх і вышэйшых навучальных і навуковых установах, якія падхопляць тэму вывучэння радаводу ў грамадстве, асабліва ў школе, дзе ўжо прабіваюцца першыя парасткі «радаводства».

Уладзімір ГІЛЕП

Даследаванне свайго радаводу – гэта ўласнае далучэнне да гісторыі Бацькаўшчыны

У апошнія гады ў Беларусі актыўна пачала разгортвацца гістарычная навука і краязнаўства. Людзі ўсё часцей пачалі звяртацца да сваіх каранёў, даследаваць гісторыю родных мясцінаў, традыцыяў і радаводаў. Спрычынілася да гэтага высакароднага руху і «Краязнаўчая газета». Сярод накірункаў дзейнасці краязнаўства ёсць і такі прадмет, як генеалогія, або гісторыя радаводу асобнай сям'і.

У Беларусі да пачатку XX стагоддзя была завядзёнка захоўваць дакументы і працягваць свае радаводы. Гэта было звязана з традыцыямі і захаваннем звестак пра асобныя шляхецкія сем'і. Аднак пасля 1917 года гэтая традыцыя была адкінутая. У савецкія часы вялікая ўвага надавалася пралетарскаму паходжанню, і разам са знішчэннем спадчыны ў людзей вынішчалі і памяць пра мінулае, памяць аб сваім паходжанні. Станавілася шмат людзей, якія часта не ведалі старэйшых пакаленняў свайго роду.

У канцы XX – пачатку XXI стагоддзя пачала развівацца генеалагічная навука. У сістэме падрыхтоўкі музейных работнікаў у Бела-

рускім універсітэце культуры і мастацтваў раней (ад часоў Мінскага інстытута культуры) існаваў курс «Генеалогія» (аўтар А.П. Грыцкевіч) па гісторыі генеалогіі і яе практычным прымяненні ў працы музеяў. Праграма курса была выдадзена ў 2007 годзе.

Трэба адзначыць, што асноўнай задачай генеалогіі ў Беларусі ёсць вывучэнне сям'і кожнага чалавека, а не толькі нашчадкаў беларускай шляхты. Таму важнай справай з'яўляецца знаёмства ці збор дакументаў сям'і, вусных дадзеных пра сваякоў, праверка датаў нараджэння, шлюбу, смерці асобы, вызначэнне ліній сваяцкіх сувязяў і чарговасці пакаленняў, складанне радаводных табліцаў.

Азнаямленне з гісторыяй асобы, гісторыяй сям'і і з'яўляецца складовай часткай вывучэння гісторыі нашай Бацькаўшчыны. Таму можна толькі ўхваліць заклік да руху па вывучэнні гісторыі сваёй сям'і, свайго роду, як заклік да вывучэння гісторыі Беларусі.

Анатоль ГРЫЦКЕВІЧ, прафесар

Пройдзе яшчэ з дзесятак гадоў, і назва вёскі Укольск, напэўна, назаўсёды знікне з карты Браслаўшчыны. Адсюль і галоўная праблема, на якую мы выйшлі: чаму вось-вось знікне вёска? Поўнаасцю адказаць на гэтае пытанне мы не можам. Відаць, як і ў кожнага чалавека, так і ў кожнай вёсцы свой лёс. Але ўсё ж мы пастараемся вызначыць прычыны заняпаду вёскі.

У Браслаўскім краязнаўчым музеі нам паказалі копію аднаго вельмі цікавага дакумента. Гэта карта Вялікага Княства Літоўскага канца XV стагоддзя. Аўтар яе – знакаміты гравёр Томаш Макоўскі. Надрукаваная карта ў Амстэрдаме ў 1613 годзе. Там ёсць Браслаў, Друя, Ікажня і (што нечакана!) – Укольскі двор!

У архіве музея захаваліся таксама скупыя статыстычныя звесткі: на канец XIX стагоддзя вёска Укольск налічвала 177 жыхароў, а на 1931 год (калі праводзіўся польскі перапіс – 204 жыхары (40 хатаў). У розныя часы ва Укольску налічвалася 90 хатаў, пазней узгадваюць 56 хатаў, потым – 49... Жылі тут у асноўным стараверы, адсюль і могілкі стараверскія. Была тут і стараверская малельня. Другую палову жыхароў складалі католікі. Менш за ўсё было праваслаўных.

Нават на першы погляд нам падалося, што назва вёскі яўна не славянскага паходжання. Звярнуўшыся да тапанімічнага слоўніка В. Жучкевіча, мы даведаліся, што ў аснове назвы Укольск знаходзіцца балцкі карань. Згадзіцеся, назва вёскі цікавая і нават крыху таямнічая.

Канечне, нам хацелася б зазірнуць і ў больш аддаленыя часы, «капнуць» больш глыбінны пласт гісторыі. Але нават і пра першую палову XX стагоддзя звестак зусім мала: няма ў каго ўжо запытаць. Вядома толькі, што спачатку гэта была вялікая вёска, а потым укольцы «пайшлі» на хутары, сталі сяліцца на кавалачках зямлі, якія трэба было выкупіць у графіні. Сем'і былі вялікія, шматдзетныя, цяжка было пракарміцца. Зямлю, кажучь, дзялілі шнуромі, але і выкупіць яе было цяжка, хіба што сваімі дапамагалі. А ў гэтыя

«шнуры» ўваходзіла, што траплялася: хмызы, балоты, пералескі.

Да 1939 года тут, як вядома, была Польшча. Некаторыя жанчыны (Смыслова, Спірыдонова, Талстова) працавалі ў графіні Эміліі Плятэр у Бяльмонтах. «Аджынаць» хадзілі, лён ірвалі. Хутчэй за ўсё такім чынам усе адраблялі за

то аказалася, што такіх значна больш, чым у Ахрэмаўцах і Бяльмонтах разам узятых.

З вайны не вярнуліся, загінулі: Г.Р. Кандрацьёў, Н.І. Маслоўскі, С.Р. Смыслоў, М.А. Талстоў, С.А. Талстоў. Многія прапалі без вестак: В.А. Маслоўскі, І.П. Маслоўскі, І.Д. Савіцкі, І.С. Смыслоў, І.П. Спірыдонаў.

партызанах. І жыта ў бабках таксама ўсё спалілі...»

Енафа Георгіеўна Смыслова, 1935 года нараджэння: «*Перастрэлкі памятаю. Шмат іх было. Партызаны на Мацешскай гары знаходзіліся, а немцы паблізу вёскі, з паўночнага боку. Але горш за ўсё было тое, што тату немцы забралі за сувязь з*

нала тату па вяртанні... Прывезлі і пахавалі мы тату ва Укольску. Нас, дзяцей, сям'ёра засталася, але дапамогі потым мы ніякай не атрымлівалі».

Пасля вайны...

Паводле дадзеных дзяржаўнага архіва, у 1945 годзе ва Укольску пражывала 49 сем'яў, у асноўным шматдзетных. Гэта сем'я Адольфа Ігнацьевіча Дудзеніча, Адольфа Станіслававіча Маслоўскага, Валянціна Ануфрыевіча Шакуры, дзе было па 8–10 чалавек.

Хто яшчэ ў той час жыў ва Укольску? Гэта шматлікія Смысловы, Спірыдоновы, Маслоўскія, Савіцкія, Дуброўскія, Талстовы, а таксама Яфімаў, Бука, Ерамееў, Курачка, Пальчэўскі, Рагоўскі, Бялусь, Ёц з сем'ямі...

Цікава, што Валянціна Шакуру ўсе звалі «Валента», а ў Савіцкага, што жыў на хутары, была мянушка «Галасок». Многіх жыхароў дасюль памятаюць па імёнах: Болюсь, Тумашок, Донька Гаравы, Юлюк, Гібця, Фэлька... Жанчын-стараверак называлі па імені мужа або па прозвішчы: Ягорыха, Федорыха, Агеіха... А на хутарах жылі Вабелі, Карпіцкія, Маслоўскія (аж за гасцінцам), і бліжэй да вёскі – Курпіновічы, Вірбалы, Арсоба.

Былі і дзівакі, напрыклад, Яначка з аборы. Ён унутры гэтай аборы збудаваў маленькую хатку, а наўкол абсадыўся плодowymi і іншымі дрэвамі, кустамі, і так «замаскіраваўся», што чалавек недасведчаны ніколі не здагадаўся б пра існаванне жылля зусім побач з прасёлачнай дарогай на гасцінец.

...У канцы верасня 1949 года жыхары Зіміркі і часткі Укольска арганізавалі калгас «Ударнік». Першым старшынёй быў абраны Пётр Вікенцьевіч Дуброўскі. У той час у ліку першых у калгас уступілі 10 сем'яў з Укольска. А ў калгас імя Молотава ў 1950 годзе ўступілі яшчэ 9 сем'яў. У сакавіку 1951 года калгас «Ударнік» уліўся ва ўзбудынены калгас імя Кутузава. Потым «молатаўцы» і «кутузаўцы» аб'ядналіся ў адзін калгас «Радзіма». І, нарэшце, у сакавіку 1959 года гэты калгас уліўся ў калгас імя Леніна. З 1960 года назва калгаса стала «Шлях Леніна».

(Працяг будзе)

Жыла-была вёска Укольск

Праз многія рукі (апошнія – члена рэдкалегіі нашай газеты Анатоля Іванавіча Бутэвіча) да нас дайшло даследаванне гуртка краязнаўцаў Ахрэмаўскай сярэдняй школы. Кіраўнік гуртка – настаўніца рускай мовы і літаратуры, якая натхніла сваіх выхаванцаў на тэму вывучэння гісторыі в. Укольск, адной з «страчаных» вёсак свайго Браслаўскага раёна. Яна піша: «Калі нельга штосьці аднавіць, калі нельга адрадыць Укольск, то чаму б не скарыстаць прыродныя магчымасці і пабудаваць тут турыстычную базу? Або зрабіць гэтак уро-

чышча дачным месцам? Няўжо няма каму заняцца гэтым?»

А мы дадамо: чаму б гэтак месца не ўшанаваць памятным знакам?

І далей у яе ўзнікае яшчэ шмат пытанняў, якія можна адрадыць як краязнаўцам, настаўнікам і іх выхаванцам, кіраўнікам усіх узроўняў: пра знікненне і знікаючыя вёскі, пра славутыя роды тых, хто ў іх жыў, адкуль яны прыйшлі і куды сышлі.

Гэта ўсё нашая спадчына. Яна такая, якой яе бачаць вучні Ахрэмаўскай школы і даносяць чытачам «Краязнаўчай газеты».

Уладзімір ГІЛЕП

зямлю, за надзелы. Мяцзовыя дзеці навучаліся польскай мове. Многія ў той час скончылі па сем класаў.

Усё, што адбывалася ў краіне, у грамадстве, усе галоўныя падзеі або адгалоскі іх так ці інакш дакочваліся і да Укольска, хіба што са спазненнем.

Укольск на карце 1982 г.

Не думалі мы, што апошняя вайна так сур'ёзна «прайшла» па Укольску. У кнізе «Памяць» ёсць звесткі пра гэты перыяд. І, калі падлічылі колькасць жыхароў, якія загінулі і прапалі без вестак на франтах Вялікай Айчыннай,

Ілья Іосіфавіч Арсоба таксама прапаў без вестак у канцы кастрычніка 1944 года, памылкова лічыўся загінулым. Быў цяжка кантужаны пад Ноенбрандэнбургам, але выжыў, вярнуўся ва Укольск, працаваў у калгасе, пражыў 78 гадоў.

Людзі гінулі не толькі на перадавой. Ваеннае ліхалецце сваім чорным крылом накрыла ўсю вёску.

3 успамінаў пра вайну

Зінаіда Георгіеўна Пущкарова (Смыслова), 1937 года нараджэння. «*Стаяў жнівень 1943 года. Вёску бамбілі нямецкія самалёты. Наша хата згарэла. Потым фашысты ланцугом ішлі праз Укольск. Страляліна вакол, плачды энк. Снарад непадалёк разарваўся, мне асколак трапіў у нагу. Але я паспела схопіць маленькага брата Ванечку, дабегла да рэчкі і схавалася пад яе берагам. Спалілі фашысты хату Курачкі, хаты многіх маіх сваякоў, таму што нашы браты былі ў*

Фрагмент карты
Т. Макоўскага, 1613 г.

партызанамі. Доўга ён у турме сядзеў у Браславе, а потым яго і многіх нашых укольцаў на яўрэйскіх могілках, што за сушыльным заводам, расстралялі...»

Зінаіда Георгіеўна дапаўняе сястру: «*Вайна яшчэ раз страшэнным болем адазвалася ў нашых сэрцах ужо праз год пасля яе заканчэння. Нам казалі, што можна забіраць загінулых. Узяце сабе: павозкі з дамавінамі двое сутак стаялі ад сушыльнага завода аж да былой роліні... Памятаю: адкапалі яму. Сястра адразу самлела, таму што паз-*

Калісьці трапілася мне на вочы кніга Д. Базылева «Палякі ў Пецяжбургу» (Polacy w Petersburgu, 1984). Гартаў, памятаю, займальныя старонкі польскага гісторыка – не без скрушлівага хвалявання: ці не палова прадастаўленых там «polaków» – Касцюшка, Міцкевіч, Агінскі, Аляшкевіч, Ваньковіч, Сянкоўскі, іншыя – нашыя, беларусаў, суродзічы, аб чым у кнізе – маўчок. Праўда, сёй-той з землякоў, тагачасных «літвінаў», рашуча адмяжоўваўся ад «польскасці» дзеля... упадаблення «істинно рускості», пыхліва і зняважліва ставячыся (Булгарын) да адраджэння ў колішняй гістарычнай Літве ўласна Беларусі, беларускасці – у свядомасці яе апалачанае шляхецкае часткі.

Вось жа супярэчлівая эвалюцыя нацыянальнага самаспазнання ўяўляецца мне істотнай ідэяй гэтае змястоўнае кнігі, выкананай у шырокім кантэксце беларускай і расійскай гісторыі, культуры. З імёнамі многіх беларусаў-пецяжбуржцаў (жылі ў горадзе стала або часова), увечненых на скрыжальных Беларускае ідэі, у летапісе нацыянальнае пасіянарнасці:

Ян Баршчэўскі, Іаан Грыгаровіч, Павел Шпілеўскі, Віктар і Кастусь Каліноўскія, Іван Насовіч, народавольцы-«гоманаўцы», Браніслаў Эпімах-Шыпіла, Яўхім Карскі, Іван і Антон Луцкевічы, Аляксей Сапуноў, Вацлаў Іваноўскі, Браніслаў Тарашкевіч, Змітра Жылуновіч, Аляксандр Сержпутоўскі, кс. Адам Станкевіч, нарэшце, прарочая постаць Янкі Купалы. Шкада, незаўважанымі засталіся «піцерскія» старонкі таксама прыкметных асобаў беларускага адраджэння – Войслава Савіча-Заблоцкага, Мікалая Лабойкі, Яўгена Ляцкага, Вацлава Ластоўскага, Генрыха Грыгоніса, Соф’і Шамардзіной, Аляксандра Мікульчыка – стваральніка славага «Беларускае марсельезы». Іншы чытач маўкліва дадаў бы яшчэ адно-другое, вартае адпаведнага прыпомнення прозвішча.

Першыя беларускія кніжачкі, выдавецкая суполка «Загляне сонца...», студэнцкія навуковыя гурткі, беларускі буквар, граматыка, самадзейныя ігрышчы, тэатральныя пастаноўкі, дзяржаўна-незалежніцкія парыванні, многае іншае ў нашым вызвольна-адраджэнчым руху нараджалася тут, над Нявой – імпульсуючы абуджальнымі сігналамі насельнікаў колішняга забранага краю. Можна, не без аглядкі, пагадзіцца з меркаваннем шанюнага аўтара пра Пецяжбург – своеасаблівую ў пэўным часе культурную сталіцу Беларусі. Памятаючы аднак пра выключную, непараўнальную ў гэтым сэнсе роллю, асабліва ў «нашаніўскую» пору, наша старадаўняе сталіцы – Вільні, калыскі Беларускага адраджэння.

Наогул жа змест кнігі на многа разлеглейшы ад згаданага нацыянальна адраджэнчага чынніка. У ёй – амаль уся 300-гадовая гісторыя горада з гледзішча прысутнасці там 2000 фігур нашых прашчураў і сучаснікаў з Беларусі: парадворцаў, свята-

Беларусы над Нявой

Над старонкамі кнігі «Беларускі Пецяжбург»

роў, архітэктараў, мастакоў, пісьменнікаў, кампазітараў, спевакоў, вайскоўцаў, інжынераў, навукоўцаў, адміністратараў, чые намаганні нямаюць прычыніліся да цывілізацыйнага напаўнення града Пятрова. Іншая тэма – наколькі тыя старанні на расійскім абсягу спалучаліся, ці спалучаліся яны з беларускім гістарычным інтарэсам. Пэўна, далёка не кожнага з тых дзвюх тысячаў інтарэс той клапаціў, і «беларускае» прадстаўніцтва іхняе ў горадзе далей выключна факта «тэрытарыяльнага» – паходжанне з Беларусі – не сягала. Як у выпадку з Саланевічам – зацятым ідэолагам расейскага манархізму, аб чым ніжэй.

Хаця чыясцы асабістая засцярога – за межамі гэтае кнігі, вытрыманай у лагодна разважлівых тонах, у спалучэнні велічы і велікадушнасці. Няхай тая апошняя не скрозь і вызначала беларускую прысутнасць у слынным горадзе, саступаючы іншым разам перад злачынствам і насіллем – згадваючы тэрырыста-царазабойцу, «паляка» Грынявіцкага, беларусаў-удзельнікаў «октябрьскага пераворота», хоць той, «пераварот» парадаксальна паспрыяў нацыянальна-дзяржаўнаму самавызначэнню Беларусі.

Далей, не адно руплівым людям з-над Нёмана, Дзвіны засялялася паўночная сталіца Расіі. Нямаюць тут, даведаемся з кнігі, назапашана нашых матэрыяльна-культурных скарбаў, калісьці забраных расійскімі генераламі пад сумна рашучае Імператрыцы – «Отторгнутое возвратихъ»: унікальная, у 20 тысяч тамоў, радзівілаўскія бібліятэка, архіў з Нясвіжа (цяпер – у рэстры патрануемых ЮНЕСКА каштоўнасцяў «Памяць свету»), зброі, разьбы, мастацкіх палотнаў, адзення. Як жа сёння прыдаўся б хоць адзін другі арыгінальны экспанат з тых збораў для менш чым сціпрых набыткаў Нясвіжскага музея. Шкада, катэгарычнае «возвратихъ», нават па цяперашнім дэмакратычным часе, расійска-беларускім братэрстве не мае адваротнага ходу...

Што да сучаснага Пецяжбурга, мяне найперш прывабляюць тыя сучасныя, чыя рупнасць неслана, нясе слова, думку, творчую здольнасць Сінявокае краіны ў расійскую прастору, абагачаючы духоўнае і матэрыяльнае развіццё поліэтнічнага горада над Нявой. І такіх на старонках кнігі – нямаюць: поруч з яе аўтарам, знаным даследнікам-кнігазнаўцам Міколам Нікалаевым, гісторык Валянцін Грыцкевіч – старшыня Беларускага навукова-культурнага таварыства ў Пе-

цяжбургу, літаратары Іван Сабіла (ад нядаўняга часу – масквіч), Анатоль Кірвель, Аркадзь Пінчук, Аўгіння Кавалюк, бібліятэкар Марыля Ткачэнка, а. Міхаіл Сячэйка, мастак Іван Чэрнякевіч, вучоны-медык Мікалай Гурын, караблестраўнік Валерыян Скалабан, ваенны інжынер Яўген Рабцэвіч, журналіст Таццяна Герасімец... Іхнія, многіх іншых лаканічныя жыццяпісы, з партрэтамі, – гожае ўвасабленне беларускае творчае хады шырокім светам.

Трапляюцца ў кнізе пасажы, як на сённяшняе ўспрыманне, мякка кажучы, дзіўнаваты. Прыкладам, той жа Віталь Фрыдрыхавіч Зейдаль (Віталь Вольскі), колішні супрацоўнік Петраградскага ВЧК. Прысутнасць яго на старонках выдання абумоўлена фактам нараджэння ў Піцеры і пазнейшай, літаратурнага крытыка «изобличительной инвективой» у адрас супрацоўнікаў «Нашае Нівы», чыя, маўляў, нацыяналістычная абмежаванасць стрымлівала творчы ўзлёт маладога Янкі Купалы. Можна было б, калі без цытавання спарохнелае ацэнкі не абыйсціся, запярэчыць: наўрад хто іншы і лепшы ад «нашаніўскіх» нацыяналістаў гэтак шчыра, плённа рупіўся над пашырэннем у народзе твораў Паэта, над асэнсаваннем яго гістарычна-беларускага паклікання ў якасці «Прарока нацыянальнага адраджэння» (А. Луцкевіч). Зноў жа, кранаючы чэкістаў: «жалезны Фелікс», Дзяржынскі, ушанаваны ў кнізе тлустым радком і адмысловым жыццяпісам. А што, Аляксандр Чарвякоў – там, у Петраградзе, старанец-падзвіжнік беларускае савецкае дзяржаўнасці, не заслужыў падобнае, уключна з сваім фотавобразам, увагі?

Яшчэ – пярэчанне. Друкаваную плошчу, шчодро выдаткаваную пад спомненага вышэй Івана Саланевіча, мяркую, дастаткова было б абмежаваць яго, з «тоже белорусов», самаатэстацыяй – не змоўчаючы тае пострахам польскае дэфензівы (у беларускім лёсе, мабыць, не горшая ад ЧК-ГПУ-НКВД-КГБ): «Я... стопроцентный белорус, очень рад, что меня учили русскому языку, а не белорус-

ской мове, что Пушкина не заменяли Янкой Купалой и просторов империи уездным патриотизмом с сеймом в Вильно або у Менску» (Солоневич И. Россия в концлагере. София, 1936. С. 224). Так што будзьма самакрытычнымі: не заўсёды беларусы над Нявой (над Масквой, Віслай...) заставаліся імі – з пляўком у твар свае радзімы, апляваўшы і сябе назаўсёды.

Уражвае кніга густоўнай эстэтыкай, багаццем ілюстрацыйнага матэрыялу, аформленага Барысам Чэрнякевічам. Як жа хораша, мяркую, свяціўся б на той выяўленчай раскошы рэпінаўскі «Беларус» – непаўторны шэдэўр мастацкага ўвасаблення рускім жывапісцам нашага, над Дзвіной, чалавека-жыццялюбца. На падыходзе другое, рускамоўнае выданне – няхай бы ўпрыгожылася і гэтым каларытным вобразам, што красуецца ў Рускім музеі.

Застаецца, галоўнае, падзякаваць творцам-падзвіжнікам над Нявой¹. І – пазайдросціць іхнім імпульсу, ахварнасці. Беларускае Масква, магчыма, і Беларускае Сібір, Беларускае Вільня, Беларускае Кіеў, Львоў, Адэса – калі б падахваціліся падобным праектам – маюць, абок Беларускае Амерыкі, Беларускае Аўстраліі, Беларускае Польшчы (кнігі В. Кіпеля, А. Гардзіенкі, Я. Мірановіча), прыстойны, пэўна, не безаглядны прыклад да наследвання. У добры час!

Аляксей КАЎКА,
г. Масква
(Друкуем з захаваннем аўтарскага правапісу)

¹ Годным паслядоўцам асветніка Б. Эпімах-Шыпілы, якому і прысвечана дастойная кніга.

У тэатры «Зніч»

Беларускі паэтычны тэатр аднаго актёра «Зніч» 18 студзеня запрашае дзяцей а 15 гадзіне на лялечны монаспектакль Лявона Мікіты «Пра ката Сафрона і пёўніка Андрона». Выканаўца Леанід Сідарэвіч раскажа пра пошукі шчасця катом Сафронам, якога злая Мачаха выгнала з роднай хаты.

На 19 гадзіну таго ж дня запланаваны спектакль «Не праклінай, што я люблю», створаны паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці». Выканаўца Мікола Лявончык, музычнае суправаджэнне – цымбалісткі Дар’і Неўмяржыцкай.

19 студзеня ўдзень Вячаслаў Шакаліда а 15 гадзіне запрасіць маленькіх глядачоў на лялечны монаспектакль «Дзівосныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага», створаны паводле казкі Пятра Васючэнкі і Сяргея Кавалёва. Гэта гісторыя пра двух паноў, якія толькі елі, пілі ды біліся... Таму гаспадарка іхняя была ў заняпадзе, от і пайшлі тыя ў свет белы.

Пастаноўкі адбываюцца ў тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены ў Мінску. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэлефоне ў Мінску (017) 331-75-53.

Пра магилёўскую беражлівасць

Гаворачы пра ўтойванне даходаў грамадзянамі, можна адзначыць, што ў XIX стагоддзі многія этнографы падкрэслівалі гэта як рысу магилёўскага менталітэту. Мяшчанам, за рэдкім выпадкам, была ўласцівая беражлівасць, нават скупасць. Яны заўсёды мелі ў запасе грошы. Гаспадар, які прадаў свой тавар, ніколі не казаў нават жонцы і дзецям, колькі насамрэч атрымаў за яго. Сума абавязкова змяншалася. Тое ж рабіла жонка і дарослыя дзеці. Усе грошы збіраліся таемна. З часам атрымліваліся вялікія сумы. Ада-

ваць грошы ў банк магилёўчане не любілі, таму хавалі дзе-небудзь у доме. Часцей за ўсё сярод старых рэчаў. У выніку здараліся амаль анекдатычныя выпадкі.

Адну мяшчанку сталага ўзросту ўночы абрабавалі. Злодзеі улез праз акно і ўзяў сукенкі, старую вопратку, што валялася ў куце. Зранку мяшчанка са слязьмі прыйшла ў паліцыю і заявіла пра крадзеж. Яна апісала свае рэчы, асабліва старую кофту, на якой былі зверху «два лапікі», а ўнутры – «тры лапікі». Паліцыя пачала шукаць. Увечары пацярпелую выклікалі і сказалі, што некаторыя рэчы ўжо знайшлі. Ды вось толькі спачатку знайшлі «нейкую дрэн». «Не твая ли это кофта?» – спыталі. Тая дрыжачымі рукамі хапае апаратку, аглядае і радасна крычыць: «Мая, мая, дзякуй Богу!». Усе здзівіліся гэтай радасці, а мяшчанка кажа прыставу: «Дзавольце ножык». Пасля паадпорвала «лапікі», а пад імі – 300 рублёў асігнацыямі.

А вось яшчэ выпадак. У дом заходзіць жабрак. Сустрэае яго гаспадыня, бо мужа не было дома. Пакарміла жабрака, а пасля спытала: «І дзе твая шапка?». Той адказаў, што сабакі парвалі. Прыгадаўшы, што ў бакоўцы ляжыць старая зімовая шапка мужа, якую той даўно не носіць,

знайшла яе і аддала жабраку. Той дзякуе і выходзіць. Аднак на вуліцы яго сустрэае гаспадар дома, пазнае сваю шапку і са здзіўленнем пытаецца: «І дзе ты ўзяў маю шапку?» – «Дзякуй, твая хазяйка падаравала», – адказвае жабрак. «Во, дурная баба, – кажа гаспадар, – летам дорыць зімовую шапку, на волучы маю». Дае сваю шапку і хуценька забірае старую. Вяртаецца дадому і, убачыўшы жонку, б'е яе. «Как ты смеяш раздаваць мае вешчы!» – крычыць ён. Тая тлумачыць, што шапка старая і нікога не каштуе. У адказ гаспадар адпорвае падшэўку шапкі і, на здзіўленне жонкі, дастае пачак грошай.

Ведаючы гэтыя рысы магилёўчанаў, і «наезджалі» на гараджанаў усе, патрабуючы хабар і дарэнні. Дарэчы, тэрміны «наехалі», «наехаць» – беларускага паходжання і бяруць пачатак яшчэ з XVII стагоддзя. «Наезды» выкарыстоўвалі беларускія шляхціцы, каб сілай прымусіць каго-небудзь выканаць прынятую іх таварыствам пастанову. Яскрава апісаў адзін з апошніх «наездаў» у сваёй паэме «Пан Тадэвуш» Адам Міцкевіч.

Паводле кнігі Ільі Куркова і Ігара Пушкіна «Магилёўщина. Легенды,события, люди»

Малюнак Міколы ГІРГЕЛЯ

19 студзеня – дзень выратавальніка

Многія гарады нашай краіны станавіліся на працягу сваёй гісторыі ахвярамі пажараў. Мінск, Полацк, Віцебск, Гродна, Гомель, Брэст не адзін раз выгаралі практычна дашчэнту.

Рыштунак першых пажарных частак быў больш чым сціплы: бочка з вадой, грувазкая ручная помпа, кароткія рукавы, лапаты, ведры, вяроўка. Ды і сама служба была цяжкай: працоўны дзень пачынаўся з пяці раніцы і працягваўся 15–16 гадзінаў.

З цягам часу пажарныя набывалі вопыт і сілы. У 1988 годзе Беларускаю ваенізаваную пажарную службу ўвялі ў склад Міністэрства па надзвычайных сітуацыях Рэспублікі Беларусь. І на сённяшні дзень органы і падраздзяленні МНС Беларусі – гэта высокаразвіты адладжаны механізм, які ў любую хвіліну можа даць моцны адпор неардынарнай, надзвычайнай сітуацыі.

За 2009 год у Мінску было 672 пажары, загінула 44 чалавекі, 106 атрымалі траўмы рознай ступені складанасці.

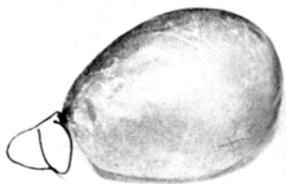
Вольга ЦЫНКЕВІЧ, інспектар ЦРАНС

ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра смуткуюць з прычыны смерці ксяндза-пробашча касцёла ў в. Мосар Глыбоцкага раёна, актыўнага грамадскага дзеяча **Юзафа БУЛЬКІ** і выказваюць спачуванні родным, блізім і ўсім вернікам.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

КАПШУК – 1) народны самагучальны музычны інструмент. Добра вычышчаны, высушаны і надзьмуты свіны пухі са жменьна сухога гароху ці бобу ўнутры. Пры пагрэванні ўзнікае глухаваты шпатак гук. Вядомы як дзіцячая цацка, але часам (напрыклад, у Карэліцкім раёне) выкарыстоўваецца і ў ансамблях, дзе разам з бубнам выконвае ўдарна-шумавую і каларыстычную функцыю. У 1986 г. мастацкі кіраўнік народнага фальклорнага ансамбля «Крупіцкія музыкі» У.М. Гром зафіксаваў капшук у Жыткавіцкім раёне; інструмент выяўлены таксама ў Асіповіцкім і Круглянскім раёнах; 2) мяшэчак для тытуню, махоркі, які сцягваецца па шнурком; кісет.

Капшук

КАПЫЛ – 1) найбольш старажытная прылада для апрацоўкі глебы. Складаецца з доўгага драўлянага трымальніка (дзержака), на адзін канец якога насаджвалася пад прамым вуглом жалезнае лязо. Выкарыстоўвалася ў асноўным пад час працы на ляджах. У асобных месцах ужываліся да кан-

ца XIX ст.; 2) адзін з драўляных брускоў, якія ўстаўляюцца ў палазы і служаць апарай для кузава саней; 3) кавалак дрэва ў форме ступні, на якім шавец робіць абутак.

Капыл для апрацоўкі глебы

КАПЫЛЬ – горад, цэнтр Капыльскага раёна, на р. Мажа, за 135 км ад Мінска, 9 км ад чыгуначнай станцыі Цімкавічы на лініі Баранавічы–Асіповічы. У пісьмовых крыніцах узгадваецца ў Галіцка-Валынскім летапісе пад 1274 г. У XIV–XVIII стст. на месцы старажытнага гарадзішча існаваў Капыльскі замак. З 1320-х гг. у складзе ВКЛ. Належаў (з 1320-х гг.) Уладзіміру Альгердавічу і ягоным нашчадкам Алелькавічам, з 1612-га – Радзівілам, потым Вітгенштэйну.

У жніўні 1506 г. слуцкія і капыльскія баяры, якіх сабрала слуцкая княгіня Анастасія, бабуля св. Сафіі Слуцкай, разбілі непдалёк ад Клецка рэшткі войскаў крымскіх татар, што адступалі пасля іх разгрому ў Клецкай бітве (1506 г.). Той час адлюстраваны ў фільме «Анастасія Слуцкая». У час Глінскага меяжу (1508 г.) захоплены М.Л. Глінскім, але замак узяты не быў.

У XVI ст. пабудаваны кальвінскі збор і касцёл. У 1652 г. атрымаў маг-

дэбургскае права і герб (выява чорнага палаяўнічага рога на залатым полі). Меў права на кірмашы і штотыднёвыя таргі. Цэнтр ткацкага, гарбарнага і шавецкага рамёстваў, існавалі ткацкі, капялюшны ды інш. цэхі.

З 1791 г. у складзе Слуцкага павята Новагародскага ваяводства Рэчы Паспалітай. З 1793 г. – у складзе Расійскай імперыі, мястэчка Слуцкага павята. У 1744 г. было 256 дамоў; у 1815 – 328 дамоў, 11 вуліцаў і завулкаў; у 1897 – 4463 жыхары, прадавалі 2 млыны. З 1924 г. – цэнтр раёна, з 27 верасня 1938 г. – гарадскі пасёлак.

У горадзе захаваліся гарадзішча Замак, 2 курганныя могільнікі, царква 2-й пал. XIX ст. На магілах ахвяраў фашызму, на брацкай магіле 36 воінаў і партызанаў Вялікай Айчыннай вайны ўсталяваны помнікі.

У 1973 г. заснаваны Капыльскі краязнаўчы музей. Працуе шырока вядомы народны калектыў «Капыльскія дударыкі».

КАПЫЛЬСКАЕ ТКАЦТВА – традыцыйнае народнае ткацтва ў вёсках Капыльшчыны. Вядомае з XVI ст. У XVII ст. прадавалі ткацкія майстэрні. З 1850-х гг. да пачатку Першай сусветнай вайны ў в. Агароднікі дзейнічала пабудаваная князем Радзівілам вялікая майстэрня па вырабе абрусоў (у XIX ст. кіраваў прыгонны ткач Міхалевіч), дзе ткалі на шырокіх кроснах. Узорами гэтай майстэрні карысталіся майстры больш позніх часоў (М. Парыбак з Цімкаві-

чаў, С. Шаравар з Крывасёлкаў ды інш.). Вядомыя тэхнікі закладнога, пераборнага і шматнітовага ткацтва, у іх вырабляюць абрусы, ручнікі, дываны, поспілкі ды інш.

У пашыраным да XX ст. закладным ткацтве (мясцовыя назвы «старасвецкае ткацтва», «старасвецкае натыканне») меліся шчыліны; выкарыстоўвалі габеленавую тэхніку, характэрныя спалучэнні чырвонага і чорнага колераў. У XX ст. развівалася шматнітовае і пераборнае ткацтва. У шматнітовай тэхніцы (да 12 нітоў) налічваецца больш за 200 узораў – «простых» і «павучковых», найбольш уласцівыя спалучэнні белага і шэрага колераў. Асаблівую разнавіднасць шматнітовай тэхніцы складаюць тканіны з фактурай «у бубікі» («касматыя»), дзе ў пэўных месцах выцягваюць уточную неразразную нітку. Пераборнае ткацтва мае 2 разнавіднасці. Традыцыйныя арнаменты: геаметрычныя (мясцовыя назвы «кашэчая лапка», «шпора», «кругі», «катушкі», «вакенцы», «зоркі», «касіца», «вада», «маланкі», «шахінь», «калатушкі» і інш.), зааморфны («пеўні», «каты», «сабакі», «вавёрка», «ільвы», «птушкі», «рыба», «чалавек» і інш.), раслінны («дуб», «вяночак», «васількі», «ландыш» і інш.). Характэрныя спалучэнні белага з блакітным або рознымі адценнямі сіняга колеру. Гэтыя спалучэнні ў ручніках абумоўленыя вясельным фальклорам.

У 1950–1980-я гг. ткацтвам займаліся ў вёсках Макраны (Г. Палашчук), Семежава (А. Серада), Лешня (Н. Чаркас), Кіявічы (Л. Пілат і В. Кіеня), Гулевічы (А. Мяшэчак), Цімкавічы, Агароднікі, Душава, Ванелевічы, Крывасёлкі ды інш. Многія ткачы працуюць надомніцамі Слуцкай фабрыкі мастацкіх вырабаў.